

3. Макаров Г. В. Система стримувань і противаг у територіальній організації влади в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/sistema-strimuvan-i-protivag-u-teritorialniy-organizacii-vladi-v-ukraini> (дата звернення: 01.12.2020).

4. Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин: наук.-метод. рек. / авт. кол.: В. А. Ребкало, В. А. Шахов, Е. А. Афонін та ін.; за заг. ред. В. А. Ребкала, М. М. Логунової, В. А. Шахова. Київ: НАДУ, 2008. 72 с.

5. Щедрова Г. П. Інституціональна дисфункція політичної еліти в Україні // Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 120. С. 238–242.

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА: РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Рижук Ю. М., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, адміністративного та кримінального права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Залєсова С. В., асистент кафедри конституційного, адміністративного та кримінального права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Головною цінністю демократичної, правової та соціальної держави виступає людина, її життя та здоров'я, честь та гідність. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1], відтак успішність функціонування держави багато у чому залежить від її діяльності щодо гарантування та захисту прав і свобод людиною. Таке позиціонування є беззаперечним, оскільки утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Гарантування прав людини передбачає створення державою умов, за яких відбувається втілення приписів норм права у життя у контексті реалізації конституційних прав людини, а захист розглядається як законодавчо передбачена процедура, яка має місце у випадку порушення гарантованого державою права. Основне співвідношення понять «гарантування» та «захист» можна представити через їх першооснову, оскільки гарантія передбачає створення умов, за яких право буде реалізовано, а захист – через розгляд справи та прийняття відповідного рішення, яким буде створено умови для реалізації порушеного права. Виходячи з того, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом та кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України [1], вважаємо, що особлива роль у сфері захисту прав людини відведена органам конституційної юрисдикції, а саме Конституційному Суду України.

Функція захисту прав людини Конституційним Судом України, відповідно до його компетенції та проваджень, реалізується у декількох аспектах, а саме:

вирішення питань про конституційність законів України та інших нормативно-правових актів, офіційне тлумачення Конституції України; здійснення перевірки законопроектів на предмет зміни чи обмеження прав і свобод людини і громадянина [2, с. 16–17].

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон), формами звернення до Конституційного Суду України є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга [3]. Так, суб'єктами права на *конституційне подання* є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим; *конституційне звернення* – Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України; *конституційну скаргу* – особа (при чому до таких суб'єктів не належать юридичні особи публічного права), яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України або його окремі положення суперечить Конституції України.

З урахуванням вищевизначеного, аналізу слід піддати результативність функціонування інституту конституційної скарги у розрізі захисту прав людини, оскільки даний інститут передбачає гарантовану Конституцією України можливість безпосередньо кожного звернутись до Конституційного Суду України, за умови ймовірної невідповідності Закону України або окремих його положень, на основі яких винесено рішення у справі, Конституції України.

Так, відповідно до Щорічних інформаційних доповідей Конституційного Суду України за 2017, 2018 та 2019 рр. [4; 5; 6] та аналізу діяльності Конституційного Суду України у 2020 р. [7] з моменту запровадження в Україні інституту конституційної скарги у період з 30 вересня 2016 р. по 30 жовтня 2020 р. до Конституційного Суду України надійшло 2346 скарг, з яких 1466 було повернуто як такі, що за формою не відповідали вимогам Закону. Така статистика є невтішною та вказує на те, що інструмент працює не дуже ефективно. В той самий час, щодо конституційних скарг, станом на 25 червня 2019 р., було винесено лише 6 рішень [8].

Конкретизація зазначених даних щодо практики використання інституту конституційної скарги по роках має наступний вигляд:

- з моменту започаткування інституту та протягом 2017 р. всього було подано 474 конституційні скарги (причому 118 скарг надійшло до набрання чинності Законом), з них 273 – такі, що не відповідають вимогам Закону;
- протягом 2018 р. було подано всього 690, з них 426 – такі, що за формою не відповідали вимогам Закону;
- протягом 2019 р. було подано 664, з них 286 – такі, що за формою не відповідали вимогам Закону;
- протягом 2020 р. (станом на 30 жовтня) було подано 518, з них 481 підлягає поверненню.

Проведений аналіз даних щодо реалізації особами конституційної скарги підтверджує як актуальність запровадження даного інституту, так і його не-

дієвість у механізмі захисту прав людей. Адже більшість із поданих конституційних скарг не пройшли етап прийняття та не дійшли до розподілу між судьями Конституційного Суду України, а були повернуті через невідповідність форми. Це вказує на те, що для пересічних осіб цей інструмент є складним для використання, а отже, він втрачає свою ефективність. Відтак, необхідно продовжувати та підсилювати заходи щодо підвищення рівня правової свідомості громадян у цілому та їх правової грамотності зокрема.

У той самий час відмова Конституційного Суду України у прийнятті конституційної скарги через її недоліки значно звужує можливість захисту прав людини у такий спосіб та створює додаткові перешкоди щодо захисту конституційних прав людини. Можливою є пропозиція розгляду законодавця щодо спрощення процесу та форми подання конституційної скарги, з урахуванням дотримання необхідних процедур та забезпечення прав людини. Як результат, інститут конституційної скарги краще виконуватиме свою роль у механізмі захисту прав людини.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. Київ, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цимбалістий Т. О., Росоляк О. Б. Органи конституційної юрисдикції в механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні? Польщі // Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 1 (т2). С. 15–19.
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. С. 6. Ст. 376.
4. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2017 р. // Затверджено Постановою Конституційного Суду України від 28 березня 2018 р. № 17-п/2018. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2017.pdf.
5. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2018 р. // Затверджено Постановою Конституційного Суду України від 06 червня 2019 р. № 22-п/2019. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2018.pdf.
6. Інформаційна доповідь 2019 // Затверджено Постановою Конституційного Суду України від 26 березня 2020 р. № 19-П/2020/. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2019.pdf.
7. Головна – Діяльність Конституційного Суду України – На розгляді Суду. – Конституційні скарги. URL: <http://www.ccu.gov.ua/konstytucijni-skargy>.
8. Звіт з моніторингу діяльності Конституційного Суду України щодо розгляду конституційних скарг / Підготовлено за підтримки Програми USAID «Нове правосуддя», 2019. URL: <https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Zvit-z-monitoringu-diyalnosti-Konstitutsijnogo-Sudu-shhodo-rozglyadu-konstitutsijnih-skarg.pdf>.